

Pumphuset vid Södra vattentornet

Nikolai 3:222, 3:223, Nikolai församling, Örebro kommun, Närke

Restaurering av tak och fasader 2003

Charlotte Gustafsson

Örebro läns museum
Rapport 2006:6

Översiktlig beskrivning

Vid sekelskiftet 1900 uppfördes ett pumphus och en maskinistbostad invid södra vattentornet som uppförts 12 år tidigare. I pumphuset finns en maskinhall, verkstad och smedja. Stora delar av den ursprungliga utrustningen och inredningen är bevarad. Det var stadsarkitekt Magnus Dahlander som utförde ritningarna. Pumphusets arkitektur och materialval är tidstypiska. Byggnaden är uppförd i en våning med vind på en slät granitsockel som övergår till rå huggen kalksten. I övrigt har fasaderna grov spritputs och på östra delen finns även slät puts längst upp. Omfattningar, listverk mm är av släthuggen kalksten. De stora pröjsade fönstren är spetsbågiga. Det valmade taket är belagt med Grythytteskiffer i s k bikakemönster.

Södra vattentornet, maskinistbostaden och pumphuset bildar en mycket värdefull och välbevarad kulturmiljö i byggnadsminnesklass. Tillsammans återspeglar de den tekniska utvecklingen vid slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Pumphuset fyller ingen funktion längre utan får betraktas som en s k överloppsbyggnad. 2000-02-22 inkom fastighetsägaren med ansökan om bidrag för att åtgärda byggnadens tak- och fasader. Bidrag för insatserna beviljades av länsstyrelsen 2001-12-19 med syfte att säkra byggnaden för framtiden. Arbetet som slutfördes i november 2003 har följts löpande av antikvarisk kontrollant från Örebro läns museum. Insatserna är utförda i överensstämmelse med muntliga antikvariska anvisningar som läns museet lämnat. Insatserna dokumenterades med digitalfoto som registreras i läns museets bildarkiv.

Administrativa uppgifter

<i>Fastighetsbeteckning:</i>	<i>Nikolai 3:222, 3:223</i>
<i>Fastighetsägare:</i>	<i>Örebro kommunfastigheter, Örebro kommun</i>
<i>Byggentreprenör:</i>	<i>Takskifferspecialisten AB, Grythyttan (Östmans plåt) Puts & tegel i Örebro AB Krafft måleri AB, Örebro</i>
<i>Antikvarisk kontroll:</i>	<i>Örebro läns museum, Charlotte Gustafsson 2003</i>
<i>Utförandeperiod:</i>	<i>september-november 2003</i>

Länsmuseets handlingar i ärendet

Diarienummer: 2002.220.034
-beslut från länsstyrelsen
-offert från Takskifferspecialisten AB, Grythyttan
-offert från Puts & tegel i Örebro AB
-offert från Krafft måleri AB, Örebro
-slutbesiktningsprotokoll, Örebro läns museum

(Se även diarienummer 2003.220.059 ang byggnadsminnesförklaring)

Registrerade bilder: OLM_2006_13_1-32: Charlotte Gustafsson 2003

Utförda arbeten

Tak

Före åtgärd: Taket var sannolikt i originalskick innan arbetet påbörjades. Vid första kontrollbesiktningen den 2/10 var redan större delen av skifferplattorna avplockade och pappbeläggning påbörjad. Befintlig spik (troligen galvad) visade sig vara relativt välbehållen men det fanns rostangrepp på spikskallarna. Det fanns även en annan spiktyp i mindre omfattning, troligen klippspik. Vid takvinklarnas anslutningar låg galvade plåtar ovanpå skifferskiktet. Skiffern var lagd på dubbla underlag av panel där det understa lagret låg horisontellt och det övre, en pärlspontpanel låg i fallriktningen. Undertaket var mycket välbehållet. Det fanns endast enstaka fuktfläckar. Den murade skorstens fogar var vittrade. De två hängrännorna ovanför ingångarna var kraftigt rostiga. Eftersom fönsterbågarna på takkuporna och de mindre fönstren i östra delen visat sig stöldbegärliga hade fastighetsägaren täckt över öppningarna med svartmålad plåt. På en av de två bredare takkuporna fanns endast innerbågen kvar.

Åtgärder: All skiffer plockades ner för sortering. Det befintliga undertaket av dubbla träpanelskikt lagades på rötskadade partier och avtäcktes med 12 mm plywoodskivor (p 30) som skruvades fast. På skivorna lades underlagspapp (Yap 2200) i horisontella våder som fästes med pappspik. Skifferplattorna spikades direkt på pappen med syrafast rostfri skifferspik. Vid behov slogs nya spikhål i skifferplattorna. Kompletteringsskiffer användes till 20 % av takytan. Där takvinklar möts bildades ett par svåråtkomliga ställen där skifferplattorna inte kunde återmonteras. Längst in, gömda bakom taktassarna placerades i stället en plåt. Samtliga plåtar ersattes med nya galvade plåtar i enmeterslängder. För att åstadkomma rätt profil användes ett specialverktyg som togs fram i samband med att

Maskinistbostaden restaurerades 1999-2000. Det återlagda taket högtryckstvättades. Nyttillkomna duvplåtar anpassades på ett bra sätt för att synas så lite som möjligt. För infästning av plåt användes kullriga bultar. Den gamla takluckan byttes mot en större, utan att läns museets kontrollant meddelades. Den nya luckan är enligt entreprenören anpassad efter gällande bestämmelser om minimimått och får därför godtas. Nya galvade hängrännor med samma utförande som de befintliga monterades över ingångarna. All galvad plåt bör målas efter 2-5 år med grafitgrå linoljefärg.

Fasader

Före åtgärd: Horisontella lister och fönsterbänkar av kalksten var på vissa ställen kraftigt vittrade. Spritputsen hade släppt något på västra och södra sidan. I övrigt var putsen relativt välbevarad. Av kalkfärgen fanns inte mycket kvar.

Åtgärder: Spritputsen rengjordes med högtryckstvätt. Lagning på enstaka ställen genomfördes med hydrauliskt kalkbruk. Spritputsade ytor avfärgades med kalkfärg Våt i samma ockragula kulör som tidigare använts vid restaureringen av Maskinistbostaden, Y343 (NCS 2030-Y30R). De båda byggnaderna har troligen alltid haft samma kulör på fasaden. Rengöring av kalkstensytor utfördes med den skosmetoden. Kompletteringsfogning utfördes med hydrauliskt kalkbruk. För att få samma utseende som de befintliga fogarna med en distinkt vulstform och slät yta användes ett stål. Det visade sig vara ganska svårt men efter ett par försök blev resultatet hyfsat. Sprickor i kalkstensytorna lagades med hydrauliskt pigmenterat kalkbruk. Lagning av fönsterbänkar genomfördes på enstaka ställen där risken var som störst att skadorna skulle leda ner vatten i murverket och orsaka större skador.

Övrigt

Takfot och taktassar målades i en linoljefärg med kulör som fasaden NCS S4020-Y10R. Länsstyrelsen har tidigare, i samband med restaurering av Maskinistbostaden skrapat fram ursprungsfärgen på fönsterbågarna. Det är en mörkgrön kulör motsvarande NCS 8010-G50Y. Vid en ommålning av fönsterbågarna bör en linoljefärg med denna kulör användas.

Bildbilaga

Före åtgärd

Foto: Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum OLM_2006_13_1-32

Under arbetets gång

Foto: Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum, OLM_2006_13_1-32

Slutbesiktning

Foto: Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum. OLM_2006_13_1-32

